

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 18.12.2018).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 18.12.2018).
3. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. № 995-015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 08.02.2019).
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. № 995-004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 18.12.2018).
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. № 995-043. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 18.12.2018).
6. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. коментар / за заг. ред. професорів В.Г. Гончаренко, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. Юстиніан. 2012. 1224 с.
7. Грошевий Ю.М., Стахівський С.М. Докази і доказування у кримінальному процесі : наук.-практ. посібник. Київ : КНТ, Видавець Фурса С.Я. 2006. 272 с.
8. Погорецький М.А. Докази у кримінальному процесі: проблемні питання. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія: «Право»*. 2011. № 1 (3). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2011/n1/11pmappp.pdf> (дата звернення: 10.12.2018).
9. Заліско О.І. Предмет злочинів проти правосуддя. *Форум права*. 2015. № 3. С. 80–84.
10. Кримінальний кодекс : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 12.12.2018).
11. Тацій В.Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві : монографія. Харків : Право, 2016. 256 с.
12. Музика А.А., Лашук Є.В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання : монографія. Київ : ПАЛІВОДА А.В., 2011. 192 с.
13. Нікітенко В.М. Кримінальна відповідальність за фальсифікацію доказів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. Нац. акад. наук України. Київ, 2018. 251 с.

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.1-2.24>

ВІЛЬГУШИНСЬКИЙ В.М.

**ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА ГЛАСНЕ І ВІДКРИТЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ
У СУДІ КАСАЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ**

Стаття присвячена вивченню підстав і критеріїв можливого обмеження права на гласний і відкритий судовий розгляд, пов'язаного з порядком організації кримінального судочинства в суді касаційної інстанції. Розроблено науково обґрунтовані рекомендації для вдосконалення чинного законодавства України з урахуванням європейської прецедентної практики. Зокрема, згідно з ч. 2 ст. 27 КПК України слідчий суддя, суд може прийняти рішення про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні впродовж усього судового провадження або його окремої частини лише у випадках: 1) якщо обвинуваченим є неповнолітній; 2) розгляду справи про злочин проти статевої свободи та статевої недоторканності особи; 3) необхідності запобігти розголошенню відомостей про особисте та сімейне життя чи обставин, які принижують гідність особи; 4) якщо здійснення провадження у відкритому судовому засіданні може призвести до розголошення таємниці, що охороняється законом; 5) необхідності забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні. Тобто перелік підстав, які зумовлюють випадки про-

© ВІЛЬГУШИНСЬКИЙ В.М. – аспірант кафедри правосуддя юридичного факультету (Київський національний університет імені Тараса Шевченка)

ведення закритого судового засідання під час касаційного провадження, має вичерпний характер і розширеному тлумаченню не підлягає. Зазначені норми чинного КПК України не суперечать європейським стандартам здійснення правосуддя. Будь-які засади (принципи) кримінального процесу – закріплені в законі й панівні в державі політичні та правові ідеї щодо завдань і способу здійснення судочинства в кримінальному провадженні, які визначають спрямованість і побудову кримінального процесу загалом, форму і зміст його стадій та інститутів, порушення яких обов'язково тягне за собою скасування вироку та інших рішень у справі.

Ключові слова: обмеження права, засади, гласність, відкритість, касаційна інстанція, судова влада, судоустрій, кримінальне судочинство.

The article is devoted to the study of the bases and conditions of openness and transparency in the judicial consider connected with the organization of criminal procedure in the court of cassation. The science-based recommendations for enhancement of efficacious legislation of Ukraine with the consideration of European precedent of practice are developed. In particular, according to Part 2 of Art. 27 of the CPC of Ukraine, an investigating judge, the court may decide to conduct criminal proceedings in a closed court session during the entire trial or its separate part only in the following cases: 1) if the accused is a minor; 2) consideration of a case about a crime against sexual freedom and sexual integrity of a person; 3) the need to prevent the disclosure of information about personal and family life or circumstances that degrade the person's dignity; 4) if the conduct of proceedings in an open court session may lead to the disclosure of a secret protected by law; 5) the need to ensure the safety of persons involved in criminal proceedings. That is, the list of reasons that determine the cases of a closed court hearing during the cassation proceedings are exhaustive and can not be extended. These norms of the current CPC of Ukraine do not contradict the European standards of justice. Any principles (principles) of the criminal process – the political and legal ideas fixed in the law and the prevailing in the state on the tasks and method of the execution of legal proceedings in criminal proceedings, which determine the direction and construction of the criminal process in general, the form and content of its stages and institutions, which necessarily entails cancellation of the sentence and other decisions in the case.

Key words: restriction of the right, fundamentals transparency, openness, court of cassation, judicial authority, judicial system, criminal procedure.

Вступ. Створення умов для повноцінного функціонування засад гласності і відкритості під час здійснення судової влади переважно визначає доступність правосуддя, що, у свою чергу, забезпечує ефективність судового захисту відповідних суб'єктів, зокрема прав, гарантованих Конституцією України. Як свідчить аналіз чинного законодавства про судоустрій (у порівнянні його з міжнародно-правовими нормами) та європейської практики забезпечення прав людини в Україні, поряд із позитивними тенденціями залишається багато невирішених законодавчих проблем. Зокрема, законодавство про судоустрій на відміну від міжнародних документів не розглядає право на гласний і відкритий судовий розгляд як невід'ємне право кожного на захист, не визначені універсальні межі можливого обмеження права на гласне і відкрите судове провадження, які могли б стати орієнтирами для розвитку процесуального права та судової практики, сприяли б їх уніфікації. Крім того, судячи зі змісту ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», засади гласності і відкритості у діяльності вітчизняних судів зводяться виключно до відкритості правосуддя, не охоплюючи їхніх окремих граней реалізації, які визначають підстави можливої закритості судового засідання та обмеження права на гласне і відкрите судове провадження як гарантій права кожного на захист та справедливе судочинство.

Саме тому поряд із питаннями правового та організаційного забезпечення реалізації засад гласності і відкритості судочинства більш ґрунтовної наукової розробки потребує інститут обмеження права на гласний і відкритий судовий процес, зокрема визначення критеріїв і підстав легітимності такого обмеження у суді касаційної інстанції під час здійснення кримінального провадження.

Вивченню проблем обмеження гласності і відкритості кримінального судочинства приділяють увагу такі вітчизняні науковці, як Ю.М. Грошевий, О.В. Капліна, В.В. Городовенко, В.В. Король, В.В. Леоненко, М.І. Сірий, І.Є. Марочкіна, Л.М. Москвич, В.Т. Нор, О.П. Кучинська, В.Т. Маляренко,

О.М. Овчаренко, В.М. Беднарська, М.А. Погорецький, Н.В. Сібільова, О.Г. Шило, В.П. Шибіко, М.Є. Шумило, О.Г. Яновська та інші. Водночас у науці кримінального процесу не сформовано єдиного підходу до визначення критеріїв і підстав обмеження права на гласне і відкрите кримінальне провадження, а особливо під час забезпечення судочинства в суді касаційної інстанції, що зумовлює необхідність подальшого наукового розроблення цієї проблеми.

Постановка завдання. Метою статті є науковий аналіз та узагальнення поглядів на визначення критеріїв і підстав можливого обмеження права на гласне і відкрите кримінальне провадження у суді касаційної інстанції з урахуванням європейської прецедентної практики, а також формулювання чітких і конкретизованих пропозицій з уніфікації підстав обмеження відповідного права під час відправлення правосуддя в Україні.

Результати дослідження. Логічним продовженням дослідження питань реалізації засад гласності і відкритості кримінального провадження у суді касаційної інстанції є законодавчі обмеження відповідного права осіб та проведення закритого судового розгляду. Зокрема, згідно з ч. 2 ст. 27 КПК України слідчий суддя, суд може прийняти рішення про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні впродовж усього судового провадження або його окремої частини лише у випадках: 1) якщо обвинуваченим є неповнолітній; 2) розгляду справи про злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості особи; 3) необхідності запобігти розголошенню відомостей про особисте та сімейне життя чи обставин, які принижують гідність особи; 4) якщо здійснення провадження у відкритому судовому засіданні може призвести до розголошення таємниці, що охороняється законом; 5) необхідності забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні [1]. Тобто перелік підстав, які зумовлюють випадки проведення закритого судового засідання під час касаційного провадження, мають вичерпний характер і розширеному тлумаченню не підлягають. Зазначені норми чинного КПК України не суперечать європейським стандартам здійснення правосуддя. Так, у ст. 6 Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини закріплено: «Судове рішення проголошується публічно, але преса і публіка можуть бути не допущені в зал засідань протягом усього судового розгляду або його частини в інтересах моралі, громадського порядку чи національної безпеки в демократичному суспільстві, якщо того вимагають інтереси неповнолітніх або захист приватного життя сторін, або – тією мірою, що визнана судом суворо необхідною, – коли за особливих обставин публічність розгляду може зашкодити інтересам правосуддя» [2]. Схожі положення містяться й у ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, де зазначається, що преса й публіка можуть не допускатися на весь судовий розгляд або частину його з міркувань моралі, громадського порядку чи державної безпеки в демократичному суспільстві [3, с. 322].

Тому цілком правомірно поряд із установленням загального правила про відкритість судового процесу виникає питання: чи вся інформація, що становить предмет судового розгляду, має бути доступною для широкого кола громадськості і яка саме її частина потребує обмеження у доступі? Відповідаючи на це питання, низка авторів зазначає, що саме закритість є тим інститутом, який сприяє одночасному захисту як приватних, так і публічних інтересів, коли матеріали кримінального провадження містять відомості, що можуть завдати їм шкоди. Наприклад, Р.Х. Якупов зазначає, що реалізація засади гласності передбачає співвідношення двох систем правових норм, які регулюють відкритість і закритість кримінального судочинства [4; 5, с. 226]. Тобто відкритість є домінуючим правилом, а закритість – винятком із загального правила.

Автори науково-практичного коментаря Кримінального процесуального кодексу України за ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила наголошують, що засада гласності і відкритості судового розгляду у встановлених законом випадках може бути обмежена повністю або частково. При цьому рішення про проведення кримінального провадження у закритому судовому засіданні повністю чи лише в окремих його частинах ухвалюється судом як за клопотанням сторін, так і за власною ініціативою суду. А у випадках, передбачених ч. 2 ст. 27 КПК України, які виникають у ході досудового розслідування під час розгляду і вирішення питань, віднесених до повноважень слідчого судді, рішення про обмеження гласності і відкритості такого розгляду в судовому засіданні ухвалюється слідчим суддею [6, с. 98].

Водночас такий підхід науковців у зазначеному вище коментарі щодо формулювання можливості законодавчого обмеження засади гласності і відкритості судового розгляду, на нашу думку, є не зовсім коректним з точки зору науково-теоретичного тлумачення поняття «засада (принцип)». Оскільки будь-які засади (принципи) кримінального процесу – закріплені в законі й панівні в державі політичні та правові ідеї щодо завдань і способу здійснення судочинства в кримінальному провадженні, які визначають спрямованість і побудову кримінального процесу

загалом, форму і зміст його стадій та інститутів, порушення яких обов'язково тягне за собою скасування вироку та інших рішень у справі. Засади виражають домінуючі в державі політичні та правові ідеї, які стосуються завдань, способу формування і здійснення кримінального провадження, тобто положення, які визначають головні, найважливіші моменти устрою й діяльності суб'єктів кримінального провадження [7, с. 58]. Тому цілком поділяємо думки окремих науковців, які вважають, що більш правильним виглядатиме аналіз вказаних у законодавстві винятків щодо проведення закритого судового розгляду не як обмеження засад (принципів) гласності і відкритості кримінального провадження, а як обмеження саме права осіб, які, як правило, не є учасниками цього провадження, на гласний і відкритий судовий розгляд [8, с. 167]. Такий підхід цілком відповідає ідеології законодавства про судоустрій та кримінальний процес, зокрема у ч. 1 ст. 11 «Про судоустрій і статус суддів» та ч. 1 ст. 27 КПК України наголошується, що ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в суді усної або письмової інформації про результати розгляду його судової справи. При цьому згідно з ч. 5 ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» розгляд справи у закритому судовому засіданні допускається за вмотивованим рішенням суду виключно у випадках, визначених законом [9].

Сьогодні в теорії кримінального процесу, поміж інших, можна виокремити два наукових підходи щодо визначення критеріїв і підстав обмеження права на гласний і відкритий судовий розгляд. Так, представником першого наукового підходу є відомий процесуаліст І. Л. Петрухін, який одним із перших запропонував диференціювати природні та легальні обмеження гласності судочинства. Природні обмеження масштабів застосування гласності пов'язані із розмірами приміщень, відведених для проведення судових засідань, обсягом розглядуваних судових справ, частотою проведення виїзних судових засідань, розглядом судами справ у робочий час тощо. Легальні обмеження – це ті, що встановлені виключно законом [10, с. 39].

Тому в аспекті соціальної цінності гласності судового процесу її обмеження внаслідок природних факторів слід розглядати як негативне явище, оскільки воно зменшує або зводить нанівець громадський контроль за здійсненням судочинства, в той час як такий контроль є цілком правомірним. У свою чергу, легітимне обмеження розглядуваної засади судочинства є позитивним явищем, оскільки воно спрямоване на недопущення розголосу окремих відомостей, який може завдати шкоди охоронюваним законом правам та інтересам держави, юридичних та фізичних осіб. Таким чином, легітимне обмеження гласності судового процесу завжди має позитивну соціально-правову мету – охорона прав і законних інтересів учасників судочинства та інших осіб. Ба більше, позитивна роль обмеження гласності судового процесу виражається також у тому, що воно виступає як гарантія повноти, всебічності та об'єктивності дослідження обставин справи, тобто сприяє досягненню завдань судочинства. В практичній діяльності мають місце випадки, коли окремі судді «закривають» судовий процес від публіки, мотивуючи свої рішення нормами процесуального законодавства, однак реальні причини цього лежать у зовсім іншій площині: побоювання судді показати свою юридичну некомпетентність у розглядуваній справі, його небажання мати «сторонніх свідків» своєї професійної діяльності, прагнення приховати факти порушень законодавства тощо. Такі ситуації є яскравим прикладом нелегітимності застосування обмежень гласності судового процесу [11, с. 71].

Інший науковий підхід, який ми цілком поділяємо, пов'язаний з встановленням обмежень права на гласний і відкритий судовий розгляд, виходячи з критеріїв суб'єктного, поведінкового, ціннісно-цільового і стадійного характеру [8]. При цьому саме ціннісно-цільовий критерій лежить в основі обмеження права на гласний і відкритий судовий розгляд у чинному кримінальному процесуальному законодавстві України, в межах якого визначено саме ті підстави (ч. 2 ст. 27 КПК України), які дають право суду (слідчому судді) прийняти рішення про проведення закритого судового засідання, керуючись, в першу чергу, ціннісними орієнтирами щодо захисту прав, свобод та інтересів безпосередніх учасників кримінального провадження.

Приймаючи рішення про закритий чи відкритий судовий розгляд у суді касаційної інстанції, слід взяти до уваги положення, викладені у листі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (далі – ВССУ) від 3 листопада 2012 року № 223-1430/0/4-12 «Про порядок здійснення підготовчого судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України», відповідно до яких, визначаючи порядок розгляду кримінального провадження, суд зокрема з'ясовує, чи є підстави для здійснення судового розгляду кримінального провадження в закритому судовому засіданні та чи приймав слідчий суддя рішення (постановляв ухвалу) під час досудового розслідування про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні. Якщо слідчий суддя під час досудового розслідування

постановив ухвалу про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні: а) впродовж усього судового провадження – судове провадження проводиться у закритому судовому засіданні; б) впродовж окремої частини судового провадження – суд, перевіrivши наявність підстав для здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні, приймає відповідне рішення. Якщо ж питання проведення кримінального провадження у такому засіданні не було предметом розгляду слідчого судді, суд, перевіrivши наявність підстав, передбачених у ч. 2 ст. 27 КПК України, може прийняти рішення про здійснення судового розгляду в закритому судовому засіданні [12].

Викладений в листі ВССУ порядок дій суду залежно від рішення слідчого судді, прийняти ним на досудовому розслідуванні щодо застосування заходів безпеки, свідчать про доцільність, на думку ВССУ, перенесення вирішення питання про подальше збереження режиму судового засідання на етапи судового розгляду. Зазначена позиція є цілком обгрунтованою, адже лише у центральній стадії кримінального процесу, де присутні всі учасники кримінального провадження, наявні всі матеріали досудового розслідування, у змагальній процедурі існує можливість вирішити питання про доречність подальшого закритого судового розгляду.

Отже, аналіз підстав закритого судового розгляду у кримінальному провадженні за оціночно-цільовим критерієм дає можливість зробити висновок про необхідність обмеження права на гласний і відкритий судовий розгляд лише для широкої публіки, однак це право не може бути обмежене стосовно сторін та інших учасників кримінального провадження на усіх його етапах. Водночас якщо вести мову про обмеження права на гласний і відкритий судовий розгляд за стадійним критерієм, то в такому разі обмеження відповідного права відбувається практично повністю як для учасників кримінального провадження, так і для публіки саме під час відсутності осіб та проведення письмового касаційного провадження. І в цьому контексті показовою є прецедентна практика Європейського суду з прав людини, яка свідчить, що право на гласне і відкрите судове провадження, як впливає прямо з тексту Конвенції з прав людини та основоположних свобод, не є абсолютним [2; 8, с. 137]. Так, Європейський суд наголошує на важливості відкритого розгляду справи саме в суді першої інстанції, оскільки розгляд справи апеляційним (касаційним) судом є обмеженим. Отже, навіть якщо розгляд справи в апеляційному (касаційному) порядку буде відкритим, це не обов'язково компенсує ту недостатність гласності, яка мала місце під час розгляду справи в суді першої інстанції (рішення у справі «Ріпан проти Австрії» [13]). В той же час, розглядаючи скарги про порушення п. 1 ст. 6 Конвенції в частині публічності судового розгляду Європейський суд бере до уваги не якусь одну стадію судочинства, а весь процес в цілому, оскільки практично кожна помилка може бути виправлена або усунута в наступних етапах провадження по справі. Спираючись на цю позицію, якщо розгляд справи у нижчих судових інстанціях проводився публічно, то відсутність публічності під час провадження в судах другої та третьої інстанції може бути виправдана процесуальними особливостями конкретної справи (рішення у справі «Екбатані проти Швеції» [14]). Так, якщо у скарзі на рішення суду першої інстанції порушуються питання стосовно виключно правових аспектів справи (наприклад, порядку нарахування відшкодування завданої шкоди), то апеляційний (касаційний) суд може прийняти рішення по суті скарги без проведення публічних слухань, оскільки необхідність у останніх відсутня (рішення у справі «Аксен проти Німеччини» [15]). В цьому випадку не слід змішувати право на публічність судочинства та право на усні судові слухання. Публічність може бути забезпечена й іншими засобами, аніж проведення усних дебатів сторін судового процесу. В будь-якому випадку, в більшості європейських держав судові слухання є усними, принаймні у суді першої інстанції. Що ж стосується вищестоящих інстанцій, то Європейський суд, як було сказано вище, в цілому допускає можливість пожертвувати публічністю та усністю на окремих стадіях процесу в інтересах процесуальної економії та скорочення тривалості судочинства.

Однак, якщо суд вищестоящої інстанції не обмежується лише правовим тлумаченням комплексу елементів справи, а дає нову оцінку фактам, які доведені у суді першої інстанції, переглядає їх, тобто виходить за межі правового аналізу, то тоді слід вести мову про розгляд справи як стосовно фактичних обставин, так і стосовно правових питань [16, с. 5].

З іншого боку, якщо у суді першої інстанції справа розглядалася у закритому судовому засіданні в порушення права на гласне і відкрите судове провадження, а в касаційній інстанції цей недолік було виправлено, то в такому разі Європейський суд із прав людини не визнає це право порушеним. Однак для того, щоб виправити недоліки закритого процесу у суді першої інстанції, необхідно щоб касаційний суд повністю переглянув справу [8, с. 137]. Так, у справі «Крестовський проти Російської Федерації» Європейський суд не встановив, що відсутність публічного

(гласного і відкритого) розгляду справи було усунуто Верховним Судом Російської Федерації, який проводив розгляд справи у гласному і відкритому судовому провадженні, оскільки крім допиту скажника, суд не розглянув будь-яких доказів і, зокрема, не заслухав заново свідків [17].

За таких умов, на думку Європейського суду, відкрите судове слухання у вищестоящій інстанції є необхідним елементом справедливого судочинства, гарантованого п. 1 ст. 6 Конвенції (рішення у справі «Ігваль Колль проти Іспанії» [18]). Зрештою, обмеження публічності (гласності і відкритості) судового процесу чи навіть відмова від неї на окремих стадіях процесу, таких як касаційне провадження, є допустимим за умови, якщо на цій стадії вирішуються виключно питання права.

Інші обмеження права на гласний і відкритий судовий розгляд за критеріями суб'єктного та поведінкового характеру стосуються лише обмеження такого права стосовно окремих осіб кримінального судочинства (зокрема у судові засідання як публіка не допускаються особи, які не досягли 18-річного віку чи особи, які можуть бути видалені із зали суду на підставі порушення порядку судового засідання в результаті їхньої неналежної поведінки). Так, у рішенні «Ананьев проти Російської Федерації» Європейський суд підкреслив, що для належного здійснення правосуддя важливо, щоб повага і порядок в залі суду були визначальними критеріями для судових розглядів; явне недотримання підсудним основних принципів належної поведінки не може і не повинно допускатися. Тобто Європейський суд з прав людини допускає можливість видалення обвинуваченого із залу суду як наслідок порушення ним порядку в судовому засіданні за умови дотримання мінімальних гарантій права на справедливий суд, наприклад, шляхом забезпечення права на захисника, права на оскарження вироку суду [19].

Висновки. Отже, не дивлячись на значення наведеного переліку для визначення критеріїв і підстав легітимності обмеження права на гласний і відкритий судовий процес, він не знайшов свого закріплення у концентрованому вигляді на рівні законодавства про судоустрій, оскільки ч. 3 і ч. 5 ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» в цьому питанні відсилає до норм процесуального законодавства. Тобто можна констатувати відсутність законодавчої ідеології закріплення легітимного обмеження права осіб на гласний і відкритий судовий процес. Усунення цієї прогалини можливе шляхом внесення доповнень до відповідної норми у ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». При цьому легітимне обмеження права на гласний і відкритий судовий процес завжди має виключний характер і допускається лише в тих випадках, які прямо вказані у законі. Такі передбачені законом випадки є нічим іншим, як юридичними підставами обмеження права на гласний і відкритий судовий процес. Необхідність виключень із конституційної засади гласності судового процесу шляхом обмеження відповідного права визначається конкретними обставинами справи, тобто фактичними підставами, які оцінюються і враховуються судом у кожному конкретному випадку. Тому занадто загальні законодавчі формулювання в цій частині породжують тенденцію до надмірно розширеного їхнього тлумачення, обмеження права на гласний і відкритий судовий процес на основі формально юридичних підстав без врахування фактичних обставин, які зумовлюють виключення з конституційної засади судочинства в конкретній ситуації.

Очевидно, що необхідність охорони державної та іншої законодавчо визначеної таємниці, забезпечення безпеки учасників судового процесу чи захисту інтересів неповнолітньої особи може виникнути не тільки під час здійснення кримінального провадження, але і у інших видах здійснення правосуддя у цивільних, адміністративних чи господарських провадженнях. Наведене вказує на необхідність уніфікації окремих підстав для обмеження права на гласний і відкритий судовий процес та поширення їх дії на всі види судочинства.

Тому для удосконалення механізмів реалізації засад гласності і відкритості кримінального провадження як на стадії касаційного оскарження судових рішень, так і інших стадій, а також попередження порушень права на гласний і відкритий судовий розгляд з урахуванням законодавчо встановлених обмежень цього права пропонуються наведені нижче зміни і доповнення до Закону України «Про судоустрій та статус суддів».

Так, ч. 5 ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» викласти у такій редакції: «5. Розгляд справи у закритому судовому засіданні, що передбачає обмеження права публіки та ЗМІ бути присутніми у залі суду, допускається за вмотивованим рішенням суду виключно у випадках, визначених законом. Зокрема підставами, які зумовлюють можливість закритого судового засідання є: 1) можливість завдання шкоди національній безпеці України, інтересам фізичних чи юридичних осіб внаслідок розголошення таємниці, що охороняється законом; 2) захист інтересів неповнолітньої особи, яка бере участь у судовому розгляді, або інтересів якої стосується такий

розгляд; 3) обставини, розголошення яких може згубно вплинути на суспільну мораль, призвести до масових порушень громадського порядку, а також коли публічність розгляду може зашкодити інтересам правосуддя». Така реконструкція норми цілком узгоджується з приписами міжнародно-правових документів у зазначеному напрямі, а також є уніфікованими приписами для врахування у всіх видах судочинства та відображає законодавчу ідеологію можливих випадків обмеження права на гласний і відкритий судовий процес лише як виняток із конституційної засади гласного судочинства, імплементованої у ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88. *Вебсайт Верховної Ради України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print1487012800234384>.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. Международное право в документах : учеб. пособие / сост. Н.Т. Блатова. Москва : Юрид. лит., 1982. 856 с.
4. Якупов Р.Х. Уголовный процесс : учебник / под ред. В.Н. Галузо. Москва : Зерцало, 1998. 448 с.
5. Куценко Д.В., Задюченко О.В. Співвідношення засади гласності й таємниці в кримінальному процесі України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Серія: «Юридичні науки». Вип. 5-2. Т. 3. С. 225–228.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за ред. В.Г. Гончаренко, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. Київ : Юстиніан, 2012. 1224 с.
7. Кримінальний процес : підручник / за заг. ред. В.В. Коваленка, Л.Д. Удалової, Д.П. Письменного. Київ : «Центр учбової літератури», 2013. 544 с.
8. Петришин А.П. Конституционно-правовые основы гласности правосудия в России : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 – «Конституционное право; конституционный судебный процесс; муниципальное право». Москва, 2017. 239 с.
9. Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» станом на 03.10.2017. *Верховна Рада України (ВВР)*. Офіц. вид. Київ : Парлам. вид-во, 2016. № 31. Ст. 545. (Бібліотека офіційних видань).
10. Петрухин И.Л. Гласность судопроизводства – гарантия советского правосудия. *Гарантии прав личности в социалистическом уголовном праве и процессе* : межвузовский тематический сборник. Ярославль : Изд-во Яросл. ун-та, 1981. С. 31–46.
11. Гончар В.П. Мета та підстави обмеження гласності судового процесу. *Вісник Академії адвокатури України*. 2014. Т. 11. Число 1 (29). С. 70–77.
12. Про порядок здійснення підготовчого судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України : Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 3 жовтня 2012 року № 223-1430/0/4-12. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1430740-12/print1434391463233485>.
13. Judgment in the case of Riepan v. Austria (Strasbourg, 14 November 2000, Application no. 35115/97). URL: <https://www.legal-tools.org/doc/c50ef0/pdf/>.
14. Решение Европейского суда по правам человека от 26 мая 1988 года по делу «Экбатани против Швеции» (Ekbatani v. Sweden). URL: http://european-court.eu/uploads/ECHR_Ekbatani_v_Sweden_26_05_1988.doc.
15. Judgment in the case of Axen v. Germany, 8 December 1983. URL: <http://www.njb.nl/website/data/artikel/ehrm-8-12-83-a-72-32.html>.
16. Гончар В.П. Міжнародно-правові стандарти гласності судового процесу в прецедентній практиці Європейського суду з прав людини. *Часопис Академії адвокатури України*. 2013. № 18. С. 1–7.
17. Решение Европейского суда по правам человека от 28 октября 2010 года по делу «Крестовский против России» (Krestovskiy v. Russia). URL доступу: <http://www.minjust.ru/node/2236?theme=minjust>.
18. Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес (fb2). URL: <https://coollib.com/b/324013/read>.
19. Решение Европейского суда по правам человека от 30 июля 2009 года по делу «Ананьев проти Російської Федерації» («Ananyev v. Russia»). URL: <http://hrlibrary.umn.edu/russian/euro/Rananyevcase.html>. 19. Решение Европейского суда по правам человека от 30 июля 2009 года по делу «Ананьев проти Російської Федерації» («Ananyev v. Russia»). URL: <http://hrlibrary.umn.edu/russian/euro/Rananyevcase.html>.